

УДК 1.37(44)

Н. Ф. Юхименко

Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова

СУЧАСНА ФРАНЦУЗЬКА СИСТЕМА ОСВІТИ: ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ

У статті розглянуто основні чинники, що сприяли ефективному функціонуванню французької системи освіти наприкінці ХХ ст. та здійснили вплив на подальший розвиток системи освіти Франції в наш час. Розкрито особливості сучасної стратегії розвитку освіти з урахуванням демократизації та інтернаціоналізації французького суспільства.

Ключові слова: освіта, система освіти, демократизація, інтернаціоналізація, французька система освіти.

Актуальність. Для сучасної епохи цивілізаційного розвитку властиві бурхливі інтеграційні процеси у галузі науки та освіти. В умовах глобалізаційних тенденцій та використання новітніх науково-інформаційних технологій суттєвих змін зазнають основні парадигми суспільного прогресу. Основні фактори розвитку світової системи освіти наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. свідчать про загальну інтернаціоналізацію національних освітніх просторів, здійсненню якої сприяв процес демократизації освіти.

Рівень розвитку кожної держави, її конкурентоздатність залежать насамперед від суспільства, так би мовити, від людського фактора. А у процесі формування та розвитку особистості саме освіта є основним фактором. Ця обставина актуалізує перед нами визнання освітньої галузі загальнонаціональним пріоритетом розвитку. Разом з тим, інтернаціоналізація освітнього простору, культурна інтеграція країн при умові збереження власної ідентичності – це ті основні тенденції суспільного розвитку, що характеризують загальний розвиток європейських країн третього тисячоліття.

Організація сучасної французької освіти сьогодні є предметом багатьох дослідників як у галузі педагогіки, так і філософії освіти, адже вона є взірцем результатів глобалізації освітнього простору. Але незаперечним є той факт, що усі процеси та тенденції розвитку освітнього простору будь якого суспільства є наслідком передумов, що формувалися впродовж не одного століття.

Те ж саме можна стверджувати і про сучасні традиції та перспективи французької системи освіти, які прямо залежать від тих культурних традицій і цінностей, що французька нація, освіта надбала упродовж свого розвитку, основні з яких заслуговують на детальний аналіз.

Для сучасної України важливим є досвід країн Європи щодо вироблення та реалізації основних принципів організації процесу освіти, демократизації у діяльності освітніх закладів, прозорості навчальних систем та контролю навчальних здобутків і досягнень.

Постановка проблеми. Система освіти України в умовах глобалізаційних та демократичних процесів, що характеризують ХХІ ст., потребує пошуку

шляхів удосконалення, яке, в свою чергу, можливе з урахуванням та оптимальним впровадженням досвіту розвинених європейських країн. Разом з тим, власна система освіти також має бути конкурентоспроможною в окреслених суспільних загальноцивілізаційних реаліях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можемо стверджувати, що ґрунтовне вивчення теоретико-методологічних засад та історико-суспільних факторів становлення та розвитку французької системи освіти в умовах глобалізаційних процесів не проводилося. Лише окремі аспекти означеної проблематики розкрито у працях В.П.Андрущенка, П.І.Артюха, В.М.Барякіна, Ф.І.Вольвача, М.І.Дробнохода, М.М.Кисельова, В.Г.Кременя, В.С.Крисаченка, Ю.М.Мартинюка, В.О.Огнев'юка, О.Д.Сараєва, А.В.Толстоухова, М.І.Хилька, В.В.Шепа, І.Р.Юхновського. Освітня парадигма сталого розвитку суспільства конституюється у низці робіт вітчизняних учених, серед яких варто виділити праці Н.С.Автономової, Е.В.Гірусова, М.І.Дробнохода, М.М.Моїсеєва, М.К.Трифонової, А.Д.Урсула, Г.А.Ягодіна.

Філософсько-освітнім засадам становлення особистості, проблемам системи освіти та її розвитку приділяють увагу такі дослідники, як В.Андрущенко, зокрема у праці «Роздуми про освіту», С.Клепко («Філософія освіти в європейському контексті»), Н.Сухова, В.Лутай, М.Михальченко, В.Онев'юк («Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку»), А.Ярошенко («Ціннісний дискурс освіти»). Цивілізаційним засадам буття особистості приділяє свою дослідницьку увагу Н.Скотна.

У різні періоди розвитку світової думки система освіти Франції (точніше, окремі її складові) ставали предметом наукових досліджень, зокрема, аналізу французької системи освіти приділяли увагу Алексеев О.В., Бочарова О.А., Вульфсон Б.Л., Максименко А.П., Шаповалова Л.В. та ін.

Мета написання статті. Об'єктивно розкрити основні чинники розвитку системи французької системи освіти в умовах глобалізації суспільства, зокрема виявити тенденції демократизації та інтернаціоналізації.

Кожне суспільство на будь-якому етапі свого розвитку переймається проблемою освіти та виховання підростаючого покоління. Навколо сфери освіти завжди точаться дебати, оскільки саме ця система значною мірою впливає на формування перспектив подальшого розвитку країни через формування свідомості молодих громадян.

Сучасній французькій системі освіти більш як 200 років і вона вважається однією з передових у світі. Особливостями досліджуваної системи освіти є те, що в ній:

1) переважають саме державні навчальні заклади, а освіта є безкоштовно для всіх, включаючи іноземців;

2) якість навчання практично не відрізняється ні у столиці, ні у провінції.

Останні дані різноманітних досліджень свідчать про те, що у сучасній Франції число школярів і студентів складає чверть населення країни. Також французька система освіти забезпечує робочими місцями більш як половину

усіх держаних службовців. На потреби освіти витрати бюджету складають близько 21% [7, 98–105].

Розглядаючи шляхи розвитку французької системи освіти зазначимо, що перші навчальні заклади було засновано ще за часів Римської імперії, деякі вищі освітні навчальні заклади функціонували ще наприкінці першого тисячоліття, але всесвітньо відомим став лише Паризький університет, що був зразком для організації вищої освіти в усій Європі. І сьогодні французька система вищої освіти є досить привабливою для громадян багатьох країн як одна з найбільш ефективних.

У рамках однієї статті неможливо розглянути усі типи та рівні освітніх навчальних закладів, що складають французьку систему освіти, адже ця система багатоступенева та складна. Детально описувати вищі навчальні заклади Франції непросто, оскільки їх набагато більше видів, аніж у інших країнах. Тому, ми зосередимо свою увагу на школах та коледжах, а система університетів та вищих шкіл стане предметом дослідження наступної статті.

У французьких школах діти розпочинають навчання в 6 років. Уся шкільна система освіти розділена на 3 блоки:

- початкова школа, навчання у якій триває 5 років;
- коледж, що передбачає продовження освіти протягом 4 років;
- ліцей, що є одночасно і завершальним і перехідним етапом до вищої освіти, навчання у якому триває 2-3 роки.

Обов'язковими структурними ланками освіти є лише перші дві. А початковій освіті ще передують так звана дошкільна освіта, що у Франції має назву «материнські школи» (*ecoles maternelles*), де діти протягом 3-4-х років проходять підготовку до школи за допомогою психологів та педагогів.

Вже у ліцєях програма навчання передбачає спеціалізацію, хоча атестат про середню освіту в цілому у Франції отримує близько 80% учнів від усього загалу. Діти іноземців, що не мають постійного місця проживання зараховуються як до державних, так і до приватних ліцєїв. У такому разі для зарахування до ліцею необхідно лише написати його керівництву мотиваційний лист, у якому буде викладено причини навчання дитини у цій школі. При потребі дитину викличуть до ліцею та проведуть співбесіду й тестування з мови та основних шкільних предметів. У державних школах навчання для дітей іноземців безкоштовне [4].

Існує два типи французьких ліцєїв.

1. Ліцєї загальної освіти протягом трьох років готують дітей до навчання у вищих навчальних закладах Франції, по закінченню яких учні складають випускні іспити та отримують атестат про середню освіту (*baccalaureat*, скорочено – ВАС). Такі атестати можуть бути трьох видів:

- орієнтація на літературу (L);
- орієнтація на природничі науки (S);
- орієнтація на економіку (ES).

2. Ліцеї з вузькою спеціалізацією дають можливість учням отримати професію, маючи диплом про закінчення відповідного навчального закладу. Дипломи про закінчення ліцеїв другого типу також не одного типу, а чотирьох:

- природничі науки й технології сфери послуг (STT);
- природничі науки й промислові технології (STI);
- природничі науки й лабораторні технології (STL);
- медико-соціальні науки (SMS) [4].

Французькі коледжі не є аналогами коледжів в українській системі освіти. У Франції коледжами називаються навчальні заклади II щабля середньої школи. У таких коледжах навчаються люди, що не прагнуть отримати вищу освіту, а лише професійну, подібну до тієї, що отримують в Україні в професійно-технічних училищах. Таке навчання триває, як і в Україні, 2-3 роки й дає можливість отримати будь-яку спеціальність. По закінченню коледжу можна йти працювати на підприємства промисловості чи сфери послуг, а можна вступити в один із центрів професійно-трудового навчання й отримати сертифікат, що дає можливість працювати за спеціальністю.

Особливістю французької системи освіти є те, що вона багатоступенева та послідовна. Середня освіта є сходинкою для спеціальної, а спеціальна – для вищої.

Таким чином, можна стверджувати, що французька система освіти є суспільною та доступною. Після Великої Французької революції у країні освіта розвивалася за принципом «освіта для всіх і кожного без обмежень, не зважаючи на соціальний статус і прибуток». З часів III республіки вступив у силу закон Жуля Фері, що легітимізував цей принцип [6].

І на сьогодні французька освіта залишається:

а) обов'язковою для дітей, починаючи із 6 років і до 13 років. Якщо батьки заважають процесу навчання дитини, на них буде накладено штраф чи відмовлено у батьківських правах;

б) публічна освіта франції – безкоштовна, нейтральна щодо політики та релігії. Усі учні безкоштовно забезпечуються урядом підручниками. Батьки можуть обрати тип школи для навчання дитини: приватну чи релігійну [6].

У своєму історичному розвитку французька система освіти пережила ряд реформ. Проте основна структура залишилася незмінною. У сучасній системі освіти увесь цикл поділяється на дошкільну («материнську»), початкову (фундаментальну), вторинну (середню) школи та вищу освіту [6].

«Материнська школа» також виконує особливі функції у французькому суспільстві. Вона не лише здійснює вплив на розвиток та виховання дітей, але й готує їх до обов'язкового подальшого навчання у школі. Вона є важливим досягненням французької системи освіти.

Французька шкільна освіта має хорошу репутацію у світі, хоча тут є і певні **проблеми**:

– понад 10% учнів відмовляються від навчання у школі та не отримують взагалі ніякого диплома;

- проблемні учні тут залишаються поза увагою, оскільки всю увагу зосереджено на «хороших учнях»;
- понад 10% учнів не переходять із класу в клас, залишаючись на другий рік;
- у французькій системі освіти невирішеною є проблема соціальної нерівності учнів.

Кажучи про **переваги** французької системи освіти, варто виокремити такі моменти:

- з поміж розвинених країн світу саме у Франції охоплено рекордну кількість дітей дошкільним вихованням, що є найкращим у підготовці до обов'язкового навчання;
- французька система освіти залучає дуже невелику кількість коштів від населення в наданні послуг з набуття знань та підвищення кваліфікації»
- вища освіта Франції є відносно дешевою, але, разом з тим, надає високий рівень знань, умінь та навичок випускникам вищих навчальних закладів усіх типів;
- французька система освіти є централізованою та підпорядкованою державним органам управління, що забезпечує пристойне фінансування;
- державним коштом створюються та функціонують різні системи структур та об'єднань із залученням громадськості та фахових організацій з питань освітньої політики та вирішення проблем діяльності навчальних закладів, що входять до структури системи освіти;
- функціонує та врегульована система прогнозування попиту на ринку праці випускників коледжів чи вищих навчальних закладів;
- французька система освіти виробила ефективну диференціацію завершальної стадії середньої освіти та ефективну систему контролю діяльності учнів та вчителів, що забезпечує високу якість освіти;
- налагоджено ефективну підготовку вчителів, розроблено систему стимулювання та заохочення до самоосвіти та самовдосконалення педагогів;
- функціонує система підтримки та заохочення обдарованих учнів, збережено елітарну структуру підготовчих класів та вищих шкіл, кандидати до яких вступають на основі дуже суворого відбору на всіх стадіях;
- кожна особа в державі має рівні права й можливості до будь-якої стадії освіти та безоплатного навчання в них. Як наслідок – французька система освіти займає лідируючі позиції щодо навчання студентів-іноземців;
- діяльність приватних закладів освіти як можливість вибору для молоді та спосіб здешевлення навчання централізовано врегульовуються та підтримуються державою.

З метою надання рівних прав учням та студентам-іноземцям, у Франції існує безліч курсів та шкіл, що спеціалізуються на викладанні французької мови як іноземної. Навчання мови, як правило, супроводжується знайомством із французькою культурою та традиціями. Обговорюються історичні події, традиції та сучасне життя франції [11].

Отже, сучасна система освіти складна, розвинута, передбачає свободу вибору приватного чи державного навчального закладу. Засади основних сучасних документів у галузі освіти мають відповідність тим нормам та тенденціям, які було вкладено та закріплено законодавчо-нормативною базою, задекларованою в період Великої французької революції та законами, прийнятими пізніше. Серед основних досягнень французької системи освіти назвемо демократизацію, нерелігійність, безкоштовність та обов'язковість початкової освіти, законодавчу базу, що передбачає перспективи системи освіти та вищої освіти (функціонування університетів), плідну діяльність у напрямку підтримки системи освіти двох міністерств.

Французька система освіти є однією з найдавніших у Європі та довела свою ефективність. Представники багатьох країн світу їдуть по якісну освіту саме у французькі навчальні заклади, а уряди країн, що розвиваються, за взірць для створення національної системи освіти у власній державі запозичують саме досвід Франції.

У подальшому науковому дослідженні ми плануємо детально дослідити теоретичні засади функціонування та розвитку сучасної системи вищої освіти Франції, нормативно-правову базу, що регламентує її діяльність, а також програмне та навчально-методичне забезпечення її функціонування, зокрема її особистісну орієнтацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Витвер И.А., Слука А.Е. Франция / И.Витвер, А.Слука. – М., 2003. – 411 с.
2. Витвер И.А., Слука А.Е., Черников Г.П. Современная Франция / И.Витвер, А.Слука, Г.Черников. – М., 2003. – 306 с.
3. Егоров Г.Г. Система освіти у Франції / Г.Егоров // Журнал для педагогів «Історія у школі», 2001. – 104 с.
4. Журавлев В. Й. Педагогика в системе наук о человеке / В.Журавлев – М., 1990. – 201 с.
5. Зязюн Л.П. Початкова школа Франції ХХІст. / Л.Зязюн // Журнал для педагогів «Початкова школа», 2002. – 96 с.
6. Історія світової культури / За ред. Л.Т.Левчук. – Київ: «Либідь», 2004. – 563 с.
7. Ле Гофф Ж. Рождение Европы / Ж.Ле Гофф. – СПб. : Alexandria, 2007. – 398 с.
8. Малькова З.А. Вульфсон Б.Л. Современная школа и педагогика в капиталистических странах / Б.Вульфсон, З.Малькова. – М., 2003. – 255 с.
9. Мартонн Э. Физическая география Франции / Э. Мартонн. – М., 2001, – 563 с.
10. Никандров Н.Д. Современная высшая школа капиталистических стран / Н.Никандров. – М., 2006. – 322 с.
11. Сергеева Н.Б. Впечатления о современной немецкой школе / Н. Сергеева. – Журнал «Педагогика», 2003. – № 2.

12. Смирнов В.П. Новейшая история Франции / В.Смирнов. – М., 2007. – 633 с.
13. Смірнов С.І. Освіта закордоном / С.Смірнов. – Харків, 2003. – 255 с.
14. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка / М.Стельмахович. – К., 2005. – 306 с.
15. Шевченко А.І. Освіта у Франції / А.Шевченко // Журнал для педагогів «Рідна школа», 2001. – 75 с.

РЕЗЮМЕ

Н.Ф. Юхименко. Современная французская система образования: демократизация и интернационализация.

В статье рассмотрены основные факторы, которые способствовали эффективному функционированию французской системы образования в конце XX ст. и повлияли на дальнейшее развитие системы образования Франции в наше время. Раскрыты особенности современной стратегии развития образования с учетом демократизации и интернационализации французского общества.

Ключевые слова: образование, система образования, демократизация, интернационализация, французская система образования.

SUMMARY

N.F. Yukhimenko. Modern French Education: Democratization and Internationalization.

Basic factors that assisted the effective functioning of the French system of education in the end XX of item and wagged on further development of the system of formation of France in our time are considered in the article. The features of modern strategy of development of education are exposed taking into account democratization and internationalization of French society.

Key words: education, system of education, democratization, internationalization, French system of education.